

NOTAT **om liturgioversettelse til lulesamisk**

Den gang arbeidet startet med å oversette liturgier til lulesamisk, fikk Anders Kintel én måned på å gjøre alt ferdig. Dette viste seg fort å være altfor lite. Vi måtte derfor velge ut det som var 'nødvendig', dvs. det som allerede var i vanlig bruk i Tysfjord. Kollektbønnene, forbønn II og III, litaniet, samt alternative former av Kyrie, Gloria og Prefasjon ble utelatt. Likeså deler av rubrikkene/ forklaringene (mer av disse er kommet til i løpet av den senere prosessen).

Fra starten av var det viktig at norsk og samisk skulle kunne brukes ved siden av hverandre, og at menighetssvarene kunne synges på begge språk samtidig. Det viste seg fort at menighetssvarene trengte videre bearbeiding (de skulle jo synges på melodier som var laget for den norske teksten). Liturgigruppen som ble oppnevnt har arbeidet mye både med dette og med andre språklige problemer. Da Kåre Tjihkkom og jeg så igjennom liturgiene pånytt nå i januar, ble det også rettet opp en del mangler (redegjort for nedenfor).

Liturgiarbeidet burde nok ha fortsatt enda en stund. Bl.a. skulle alle forbønner, kollektbønner og lesetekster (GT!) finnes på lulesamisk. Jeg synes likevel at vi har kommet langt. Ved en senere revisjon av arbeidet kan vel det som mangler, tilføyes.

Nedenfor har jeg satt opp en oversikt over endringer i versjon 03.02.11 i forhold til det tidligere arbeidet, samt over uttrykk som ikke helt er i samsvar med den norske liturgiteksten.

GENERELT

Rettskrivningsfeil er rettet i alle liturgier (f.eks. kort eller lang a/á, svensk ä > norsk æ, ñ > η, la > le).

Likeså en del **faste uttrykk** (f.eks. muodujn tjoaggulvissaj > muohto tjoaggulvissaj, Hærrá árrus > Hærrá lehkus, ándagissaj luojtjet > ándagis luojtjet).

Rubrikker/forklaringer har fått rød skrift, likeså skrifthenvisninger.

Direkte sitater fra GT er brakt i samsvar med bibeltekstene i den store utgaven av Julevsáme Sálmmagirjje 2005). Noen få steder har vi likevel tilpasset tegnsettingen til bibelsitatene i den norske Gudstjenesteboken (uten å endre selve teksten) - f.eks. Ps 103 og Ps 121.

Direkte sitater fra NT er brakt i samsvar med Ádå Testamennta 2005. Det gjelder også uttrykk som f.eks. 'hærrá' eller 'ájlis Vuojnnanis'. Der slike uttrykk ikke er i et bibelsitat, brukes stor bokstav liksom i Gudstjenesteboken.

En sjelden gang er en **bibeltekst nyoversatt**. Det gjelder Ps 103,15-17 (i Tjáluktevsta /Hávddádibme).

ALLAMÆSSO-LITURGIJA

2 Suttojdåbdástibme - her er '*ándagissaj luojttet*' rettet til '*ándagis luojttet*'. Vi har fulgt uttrykksmåten i Fadervår i ÁT, og antatt at det bør være slik overalt i liturgien.

9 Jáhkodåbdástibme - Versjon 03.02.11 har tatt med Den nikenske trosbekjennelsen, fra Julevsáme Sálmmagirjje. En passus her er endret litt: '*Mijáj almatjij ja mijá sálukvuoda diehti almes luojttádij ja almatja hámen bádij ájlis Vuojnjanisá baktu niejda Marias ja almatjin sjattaj.*' Dette er endret til: '*Mijáj almatjij ja mijá sálukvuoda diehti almes luojttádij ja almatja hámen bádij ájlis Vuojnjanisá baktu ja niejdda Marias, ja almatjin sjattaj.*'

'*Mån jáhkav*' er endret til '*Mij jáhkkep*'.

Og '*ájlis Vuojnjanis*' skal nok være med stor forbokstav, her som ellers.

13 Guládušá - her er tatt med bare den delen av forklaringene som gjelder kunngjøringen om de døde, og språket er justert noe. (Bibelveset Joh 11,25 siteres i sin helhet, men det som står etter siste komma kan vel tas bort når liturgien trykkes - slik at det blir samsvar med Gudstjeneste-boken.)

14 Ávdásráhkálvis - på slutten av andre avsnitt er tilføyd '*Jesus Kristusa diehti*'.

17 Hievedus etc. - '*Jubmel' libba*' er rettet til '*Jubmel' Libba*'.

18 Iehkedismáles - '*L máhtá jávllat muodujn tjoaggulvissaj*' er omformet til '*L muohto tjoaggulvissaj máhtá jávllat*'.

19 Iehkedismállása gijtulvisráhkálvis - ordstillingen på slutten av rubrikk-setningen er rettet til '*liturrga javllá*' istedenfor '*javllá liturrga*'.

21 Buorissjivnnjádus ja rájadus - her er tilføyd '*duv*' etter '*buorissjivnnjedus*', og komma etter '*Hærrá*' i 2. setning er fjernet.

22 Låhpadibme - alternativ B er endret til '*Låhpadimsálmma*' (*Loahppasálmma* er brukt i pkt. 20), og en rubrikk-setning er tilføyd.

MÁNNÁGÁSSTA

1 Álggo - i alternativ B er '*lehkus didjij*' tatt bort, slik at hilsenen blir i samsvar med ÅT.

6 Gástadibme - i setningen '*Gájkviekses Jubmel le dal vaddám -*' er *ja* etter komma tatt bort. Dermed er det samsvar med den norske teksten.

8 Sálmma - i 1. rubrikk-setning er '*Låhpadimsálmman*' endret til '*Loahppasálmman*'.

I 2. setning '*Jus gássta le -*' er ordstillingen endret.

I kollektbønnen etterpå fins formuleringen '*ja danna midjij suttojt ándagissaj luojtá*'. Jeg antar at det også her bare skal stå '*ándagis*'.

SKALLIDIM-JUBMELDIEVNNO

Mot slutten av **kollektbønnen** har vi byttet et semikolon med et komma, slik at det blir: '*Jesus Kristusa, Bárnát, mijá Hærrá baktu, guhti dujna -*'.

Mujttádus gástas - her er trosbekjennelsen brakt i samsvar med høymessen.

14c Ráhkálvis ájnegis skallujláhke ávdás - '*Jesus namán*' er rettet til '*Jesusa namán*'.

I forbønn 1 skal det sikkert stå '*dahkam*', ikke '*dahkan*'.

Og i forbønn 7 må det være '*gástan le mijáv rájnnim*', ikke '*gásta le mijáv rájnnim*'.

FIESSTIM

'**Alminnelige bestemmelser**' ble utelatt allerede i starten av arbeidet - p.g.a. for liten tidsramme.

Uttrykket '*Gállasjuodalihitudibme*' (siste linje i 1 rubrikk) er delt i 2 ord: '*Gállasjuoda lihtudibme*'.

2 Álggobágo - i velkomstordene til brudeparet er uttrykket '*girkko nammaduvvá*' endret til '*girkko namma*'.

4 Tjálukláhkám - skriftsitatet Matt 19,4-6 er brakt i samsvar med ÅT.

I rubrikken etter '*Gullup de vil Jubmela bágos*' er det 2 endringer: '*manni aktan*' er blitt '*manni tjoahken*', og '*tjåhkkáj lågådattijn*' er endret til '*tjåhkkáhi lågådijn*'.

6 Hállá - i rubrikken er uttrykket '*tevstaj buohta*' endret til '*tevstaj milta*' (2 ganger).

7 Gállasvuoda lihtudibme - i 1. rubrikk-setning er uttrykket '*fæståga*' strøket.

I alternativ B - rubrikk - står det bl.a.: '*Gálggiba nubbe nubbáj giedasa -*'. Dette er rettet til '*Galggiba nubbe nubbáj giedaska -*'.

8 Suormmasijt lánudit - både alternativ A og B har fått tilføyd etter '*suormmasijt*': '*majt guoddebihte*'.

Og i begge rubrikk-setningene tilslutt er nå innsatt:

gállasjguojme/gállasjguojmme.

9 Ávdásráhkálvis - i forbønn I alternativ B siste ledd er '*ándagissaj*' rettet til '*ándagis*' (2 ganger), og uttrykket '*sjaddat ja ávddánit*' er blitt til '*ávddánit ja állánit*'.

I rubrikken for forbønn II er '*gállasjguojmitja*' byttet ut med '*válldára*'.

Og vi har foreslått et par bøttesalmer fra JS.

10 Musihkka/Symbávlláhpádusá - i rubrikken er uttrykket '*juohkkirak láhkusijn jali kultuvralasj ásijn*' rettet til '*láhkusijn jali ietjá kultuvralasj ásijn*'.

13 Láhpadibme - istedenfor *álgusvuolggem*. Og brudeparet '*mannaba aktan álgus girkkos*'.

HÁVDDÁDIBME

'**Alminnelige bestemmelser**' ble utelatt allerede i starten - p.g.a. for liten tidsramme.

4 Álggobágo - skriftstedet Joh 3,16 er brakt i samsvar med ÅT (stor forbokstav i '*Bárnes*').

6 Mujtulvishálla - i rubrikken er *jnv.* endret til *j.d.*

8 Tjáluklágos - i rubrikken er '*náhká*' rettet til '*láhpaduvvá*' og '*Danna tjuovvo*' til '*Danna máhtta tjuovvot*'.

9 Sálmma - i rubrikken er '*de ij le dárbbos 9. oases*' endret til '*de máhtta 9. oasse guodeduvvat*'.

10 Hálla - '*tevstaj buohta*' er endret til '*tevsta milta*'.

12 Duv hállduj - i rubrikken, uttrykket '*juogu dal lågådum jali lávlodum*', er '*dal*' fjernet.

JUVLLIM

A Hávde báldan - i rubrikkens 1. setning er uttrykket '*ja tjuodtju danna 19. oassáj luojttemij*' rettet til '*ja tjuodtju danna 19. oassáj, Luojttem*'.

B Krematávrrán - i rubrikkens 2. linje står det '*gehtja Sahte mærrádusájt 8. tsiehkev*' Men '*Alminnelige bestemmelser*' er altså ikke oversatt enda.

SKALLOMÆSSO

1 Álggosálmma - istedenfor '*Álggemsálmma*'.

2 Álggobágo - istedenfor '*Álggembágo*'.

3 Tæstalágos - i rubrikken er '*tækstalágos náhká návti*' rettet til '*tækstalágos láhpaduvvá návti*'.

7 Suddodåbdástibme - etter '*L Sjávot dåbdástip dal Jubmelij*' - er nyoversatt rubrikk føyd inn : '*Oanegis sjávo ráhkåmbáttá manjela ráhki liturgga ja tjoaggulvis aktan dáv ráhkålisáv*'.

I bønnen etterpå er '*sutto li ándagissáj luojteduvvam*' endret til '*sutto li ándagis luojteduvvam*'.

9 Ándagisluojttem - Her er '*duosstut Jubmela ándagisluojttema duodastusáv*' endret til '*ámastihtit Jubmela ándagisluojttema duodastusáv*'. - '*juohkka vuorruj*' er presisert til '*juohkka vuorruj buolvvediddjijs*' (2 ganger i rubrikk).

Og '*mærkkan vuosedittjat*' (i siste setning) er endret til bare '*vuosedittjat*'.

10 Gijttémráhkálvis - skriftsitatet Sál 103,1-4.8-12 er brakt i samsvar med Julevsáme Sálmmagirje.

De to siste versene i Ps 32,1-7 er nyoversatt (fins ikke i JS). Men i vers 6 er det blitt en skrivefeil - det skal være '*jubmelbalulattja*', ikke '*jubmelbaluttja*'.

11 Hærrá ráhkálvis - her har vi glemt å rette svensk ä til norsk æ.

12 Låhpadimsálmma - istedenfor '*Hiejttemsálmma*'.

13 Buorissjivnnjádus - '*Duosstut*' er endret til '*ámastihtit*'.

I selve velsignelsen er '*árrus*' endret til '*lehkus*'.

Rubrikken '*Sjávo rágådijn tjuodjá girkkobiello gálmmi gálmma vuoro*' er endret til: '*Sjávo rágádaládijn skuollá girkkobiello gálmmi gálmma gierde*'.

14 Loahppatjuojadibme - istedenfor '*Hiejttemtjuojadibme*'.

AKTUGATTJA SKALLO

I rubrikkens 1.setning er ordstillingen endret.

2 Suddodåbdástibme - i bønn 4, siste avsnitt, står det fremdeles '*ándagissaj luojteduvvam*'. Også her skal det nok være '*ándagis luojteduvvam*'.

5 Loahppa - istedenfor '*Hiejttem*'.

I rubrikken er '*hærrá*' presisert til '*girkkohærrá*'.

Skriftsitatet *Ps 103,1-4.8-12* er rettet i samsvar med Julevsáme sálmmagirje.

IEHKEDISMÁLES SKIHPPE LUNNA

Hærrá vuododimbágo - '*lájbev váldij*' er brakt i samsvar med høymessen: '*lájbev sán váldij*'.

'*Liturgga válldá gárev/gávtjav*' er rettet til '*Liturggá gárev/gávtjav vállda*'.

I **Jubmel' Libba** er '*Libba*' skrevet med stor L.

I ordene etter utdelingen er satt inn alternative former av personlig pronomen. Årsak: En prest som ikke er stø i samisk vil ellers lett ta feil.

Buorissjivnnjádus - '*duosstut*' er byttet med '*ámasta/ámastihtte/ámastihtit*'.

- '*árrus*' er rettet til '*lehkus*'.

Og '*hiejtduvvat*' - i rubrikken til slutt - er rettet til '*låhpadvvat*'.

SIJDA BUORISSJIVNNJEDIBME

2 Álggo - istedenfor '*Álggem*'.

3 Tjálukláhkám - skrifthenvisingene skal være med rødt, her som ellers.

Ps 121 er rettet i samsvar med Julevsáme Sálmmagirjje.

7 Hærrá buorissjivnnjádus - '*duosstut*' er rettet til '*ámastihtit*'.

- '*árrus*' er rettet til '*lehkus*'.

TJÁLUKTEVSTA HÁVDDÁDIBME

Tækstajuogos I - alternativ C (*Ps 42,2-6*) er ikke oversatt.

Alternativ H (*Fork 3,1-2.4.6a.11a.14a*) er ikke oversatt.

I alternativ I (*Jes 49,14-16*) er v.16b fjernet (i samsvar med norsk liturgi).

I rubrikken til slutt er '*- állagattjat gávvi*' byttet ut med '*- állagasj gávvi*'.

For øvrig har vi tatt med *Ps 139,13-18*, slik at dette skriftstedet er lett tilgjengelig.

TJÁLUKTEVSTA FIESSTIM

Alternativ E (*Ps 103,1-5*) er rettet i samsvar med Julevsáme Sálmmagirjje.

SAMSVAR MED NORSK LITURGI

Så vidt jeg kan se, følger den lulesamiske oversettelsen den norske

Gudstjenesteboken. Bortsett fra 2 steder:

Den apostoliske trosbekjennelsen - uttrykket '*legemets oppstandelse*' er i oversettelsen blitt til '*de dødes oppstandelse*'.

Dåpsliturgien - her har Gudstjenesteboken '*døper jeg deg...til...navn*', mens oversettelsen har '*døper jeg deg...i...navn*'.

Både i trosbekjennelsen og ved dåpen kan det argumenteres både for og imot den ordbruken som er valgt.

Kjøpsvik, 13.02.2011.

Magne Kolvik